

מתוך: ביציאה מהתיאטרון, בתום העלאת קומדיה חדשה

(במבואת התיאטרון. בצד נמצא גרם המדרגות המוביל לתאים וליציעים, במרכז – הכניסה לאולם ולמושבים, מתוך האולם בוקע שאון מחיאות הכפיים)

מחזאי: לא, לא במחיאות כפיים אני חושק כעת, חושק אני להמצא פתאום בתא, ביציע, במושב, לחדור לכל מקום, לשמוע את כל הדעות והרשמים בעודם בתוליים, טריים, בטרם נרמסו על ידי ניתוחיהם ושיפוטיהם של המומחים והעיתונאים, לקבלם כל זמן שהצופה נתון עדיין להשפעת שיפוטו העצמי.

...

שני מקטורנים: (זה לזה) נו, מה תאמר? הייתי רוצה לדעת מה דעתך על הקומדיה?

מקטורן אחר: (בתנועות שפתיים מלאות חשיבות) בהחלט, אין לומר שלא היה שם כזה... מסוגו,

כמובן... ודאי, מי אמר שלא, ודי בכך ששוב לא יהיה ואז... איפה, איך לומר... אם כי, בעצם... (מכוון שפתיו בהדגשה) כן, כן. (יוצאים)

...

איש בלתי מוכר כלשהו: אני לא יכול לשפוט בנוגע לרמה הספרותית, אבל נדמה לי שיש פה ושם רעיונות מחוכמים. זה נוקב, נוקב.

איש ספרות: סלח לי, מה בדיוק מחוכם פה? למה להכפיש כך את העם, למה הנימה הזאת? בדיחות קרש, פשוט זוהמה!

איש בלתי מוכר כלשהו: טוב, זה עניין אחר. בגלל זה אמרתי: בנוגע לרמה הספרותית אני לא יכול לשפוט. רק ציינתי שהמחזה מצחיק. מהנה.

איש ספרות: בכלל לא מצחיק. מה מצחיק פה, במחילה, מה מהנה? העלילה לא מתקבלת על הדעת. הכל חסר התאמה, שום אירוע מכונן, שום התפתחות, שום מחשבה לא הושקעה.

איש בלתי מוכר כלשהו: טוב, כן, על זה אני לא חולק. מבחינה ספרותית זה כן, מבחינה ספרותית הוא באמת לא מצחיק, אבל מבחינת... איך אומרים... מהפך השני, יש בו...

איש ספרות: מה? מה יש? עשה לי טובה אפילו זה אין בו! מה זאת השפה המדוברת הזאת? מי מדבר כך בחברה הגבוהה? תגיד לי בעצמך, אנשים כמוני וכמוך מדברים כך?

איש בלתי מוכר כלשהו: זה נכון. הצעת פה אבחנה מדויקת מאוד. גם אני עצמי חשבתי על זה: הדיבור שלהם, אין בו עידון. נדמה שכל הדמויות כאילו לא מסוגלות להסתיר את הטבע הנחות שלהן – זה נכון.

איש ספרות: נו, ואתה עוד משבח!

איש בלתי מוכר כלשהו: מי משבח? אני לא משבח. אני עצמי רואה שזה מחזה שטותי. אבל אי אפשר מיד להבין את זה, הרי מבחינה ספרותית אני לא יכול לשפוט.

(שניהם יוצאים)

...

איש ספרות נוסף: (נכנס בליווי עדת מאזינים, מדבר ומנופף בידיו) תאמינו לי, אני מבין בעניין: זה מחזה מגעיל! מטונף! מחזה מטונף! אין אפילו דמות אחת אמיתית, כולן קריקטורות! אין כאלה אנשים במציאות, האמינו לי, לא, אני מבין בזה, אני עצמי כותב. אומרים: חיות, התבוננות... כל זה שטויות. זה הכל החברים, החברים שמשבחים, זה החברים! שיבחו אותו יתר על המידה, ועכשיו, בבקשה, הוא כבר משוכנע שהוא כמעט שייקספיר. החברים תמיד משבחים אותנו. הנה, נגיד, אפילו פושקין. למה כל רוסיה פתאום מדברת עליו? זה החברים שלו: צעקו, צעקו ובעקבותם כל רוסיה התחילה לצעוק.

(יוצא)

...

קצין ראשון: לא, זה צודק, זה צודק לגמרי: דווקא פארסה. אמרתי גם קודם: פארסה מטופשת בתמיכת החברים. אני מודה, בקטעים רבים היה ממש מגעיל לצפות.

קצין שני: אבל אמרת שבחיים לא צחקת כל כך?

(יוצאים)

...

אדון נ.: אז למה צחקת? אולי כי את אוהבת לצחוק על כל מה שרוסי?
עלמה צעירה: כי זה היה מצחיק. כי נחשף במערומיו הטבע הגס, השפל
שלא חשוב איזו תלבושת יעטה, וגם אם לא היה בעיר מחוז, אלא כאן,
אצלנו – עדיין היה גס ושפל: זה מה שהצחיק אותי.

אדון נ.: עלמה אחת, חכמה מאוד, אמרה לי זה עתה שגם היא צחקה אם כי
עם זאת המחזה הותיר בה תחושה של עצב.

עלמה צעירה: אני לא רוצה לדעת מה חשה העלמה החכמה שלך. אצלי
העצבים לא רגישים כל כך ואני תמיד שמחה לצחוק על מה שמצחיק
מבפנים. אני יודעת שיש גם אחרים בינינו, המוכנים לצחוק מכל הלב על
אף עקום אבל אינם יודעים לצחוק על נשמה עקומה.

(מרחוק נראית עלמה צעירה נוספת, עם בעלה)

אדון נ.: אה, הנה הידידה שלך. הייתי מעוניין לשמוע את דעתה על
הקומדיה.

(שתי העלמות מושיטות יד זו לזו)

עלמה ראשונה: ראיתי מרחוק איך צחקת.

עלמה שניה: ברור, מי לא צחק? כולם צחקו.

אדון נ.: ולא חשת עם זאת שום עצב?

עלמה שניה: אני מודה, גם עצב חשתי. אני יודעת שזה הכל נכון מאוד.
חזיתי במו עיני בשלל מקרים דומים, ועם זאת היה לי קשה.

אדון נ.: אז אני מבין שהקומדיה לא מצאה חן בעינייך?

עלמה שניה: מי אמר דבר כזה? הלא הסברתי לך שצחקתי בפה מלא
ואפילו יותר מאחרים. נדמה לי שחשבו שאני קצת לא שפויה... אבל היה לי
עצוב כי התחשק לעצור ולנוח על דמות טובת-לב אחת לכל הפחות.
ההגזמה והשפלות הזאת...

...

(מופיעים שני צופים)

ראשון: תסביר לי דבר אחד: למה, אם מנתחים לחוד כל תמונה, דמות
ואופי, הכל נראה אמת, הכל חי, לקוח מהחיים, אבל ביחד כל זה נדמה
עצום, מוגזם, קריקטורי, עד שאתה יוצא מהתיאטרון ושואל את עצמך:
האם באמת ישנם אנשים כאלה? ועם זאת, זה לא שהם מרושעים.

שני: כלל לא, הם באמת לא מרושעים. הם ממש כמו בפתגם: "לבו אינו
אפל, אך הוא נוכל".

(יוצאים)

....

קול בקצה הקהל: כל זה שטויות! איפה יכול היה להתרחש מקרה כזה?
מקרה כזה יכול היה להתרחש רק באיזה אי בים הצ'וקצ'י.
קול בקצה אחר: אצלנו בעיירה היה מקרה כזה – אחד לאחד. אני חושד
שהמחבר, אפילו אם הוא עצמו לא היה שם, ודאי שמע על זה.

...

קולו המעודד של אדון: המחבר הזה פשוט שד משחת, נבל, חקר הכל,
יודע הכל!

קולו של פקיד כעוס, אך בעל נסיון כפי הנראה: מה הוא יודע? – קדחת
הוא יודע. ועוד משקר, משקר: כל הדברים האלה שהוא כתב שם – שקרים.
גם לא כך לוקחים שוחד, אם כבר על זה מדובר...
קולו של פקיד אחר בקהל: על מה אתם מדברים: "מצחיק, מצחיק!" אתם
יודעים למה זה מצחיק? שכל זה אישי, הוא לקח את זה מהסבתות
ומהדורות שלו, בגלל זה זה מצחיק.

קול בלתי ידוע: עצור! גנבו לי את המטפחת!

...

אדון נאה ומוצק: (מדבר בלהט אל נמוך-קומה חסר-חן) המוסר, המוסר נפגע, זה
העיקר!

אדון נמוך-קומה וחסר-חן, אבל ארסי מטבעו: מוסר זה דבר יחסי.

...

אדון חיובי מטבעו: המחבר ודאי אדם נבון.
אדון שלילי מטבעו: לא נבון כלל. אני יודע, הוא עבד במשרד אחד וכמעט
נזרק משם: לא ידע לכתוב בקשות.

...

ראשון: אכן, משעשע, ככל דבר הבלות מסוגו. אבל למה להקים רעש
וצלצולים? כולם דנים כאילו זה משהו חשוב, מוחאים כפיים... מה זה!
הייתי מביין אם זמרת או רקדנית כלשהי – זה עוד הייתי מביין. שם אתה
מתפלא מהאמנות, הגמישות, הזריזות, מתת הכשרון. אבל פה, מה יש?
צועקים: "מחבר! מחבר! סופר!" מה זה בעצם סופר? פה ושם שולף מלה

מחוכמת ומעתיק משהו מהחיים... מה כל כך קשה פה? מה העניין בכלל?
מעשיות ריקות ותו לא.

שני: בהחלט, חסר כל ערך.

ראשון: שפוט בעצמך: למשל, רקדן – בכל זאת אמנות, אין סיכוי שתצליח לחקות אותו. נגיד, אם פתאום מתחשק לי גם כן כמותו – הרגליים שלי הרי לא יתרוממו. בא לי להרביץ אַנְטְרֶשָה, נאמר – לא ילך לי בשום אופן. אבל לכתוב אפשר גם בלי ללמוד. אני לא יודע מי זה המחבר, אבל אומרים שהוא מנוול אמיתי, לא יודע כלום: פיטרו אותו מאיפשהו, כמדומני.

שני: מצד שני, משהו בכל זאת צריך לדעת: בלי זה אי אפשר לכתוב.

ראשון: עשה לי טוב, מה הוא יכול לדעת? אתה בעצמך יודע מכיר אנשי ספרות: ריקים מתוכן! כולם העולם יודע – שום תועלת אין בהם. ניסו להשתמש אבל ויתרו. נו, מה הם כבר כותבים, מה? קשקושים, מעשיות! אם תרצה אני כותב לך עכשיו דברים כאלה, וגם אתה יכול לכתוב, גם הוא, כל אחד יכול.

שני: ברור, למה שלא נכתוב. רק טיפת שכל נחוצה, ואז אפשר גם את זה. **ראשון:** לא צריך שום שכל. מה קשור שכל? הרי זה מעשיות. אם זה היה נגיד, סוג של חקר מדעי, תחום שאיש אינו מכיר או משהו, אבל זה, מה זה? זה כל אדם פשוט יודע, כל יום רואים דברים כאלה ברחוב. שב ליד החלון וכתוב כל מה שנעשה – זאת כל החכמה!

שלישי: זה נכון, אם חושבים על זה – באמת נכון, על איזה שטויות מבזבזים את הזמן.

ראשון: בדיוק, בזבוז זמן – לא יותר. מעשיות, הכלים! צריך פשוט לאסור לחלק להם נוצות ודיו. אבל הנה, אנשים יוצאים, בוא נלך! מקימים רעש, צועקים, מריעים! אבל כל זה הבל! מעשיות! שטויות! מעשיות!

(המבואה מתרוקנת מאדם)

המחזאי: (יוצא) אבל למה לבי מתמלא עצב! מוזר... צר לי שאף אחד לא הבחין בדמות הכנה במחזה שלי. כן, היתה דמות אחת, כנה ואצילית שהשתתפה במחזה לכל אורכו. דמות כנה ואצילית זאת היתה דמותו של הצחוק.

...

זה הצחוק המרחף מתוך טבעו הטהור של האדם, מכיוון שבקרקעיתו מפכה מעיין תמיד של צחוק, ובכך מעמיק את המשמעות, צובע בבוהק את מה שעלול היה לחלוף ביעף. הצחוק שלולא עוצמתו העזה היו קטנוניות וריקנות החיים מבעיתות פחות את בני האדם... מעשיות!.. והנה נקפו מאות, ערים ועמים נמחקו מעל פני האדמה, כל שהיה פג כעשן – אבל המעשיות חיות, חוזרות ונשנות.

...

מעשיות!.. אבל העולם היה נרדם בלי מעשיות כאלה, החיים היו רדודים, הנשמות היו מעלות עובש, מתכסות ירוקת. מעשיות!.. מי יתן וצאצינו יכירו בקדושת שמם של כל מי שהאזין ברצון למעשיות.

(מרוסית: רועי חן)